13

ORATIO LVGVBRIS
In obitum

ILLVSTRISSIMAE PRINCIPIS AC DOMINAE, D. SOPHIAE,

DVCIS SAXONIAE, &c.
natæ ex Illustriss. familia VVirtembergica:

ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, D. FRIDERICI GVILIELMI, DVCIS Saxoniæ, Landgrauij Thuringiæ, Marchionis Misniæ, &c. Domini nostri clementissimi, coniugis lectiss.

Habita publicè in Ienensi Academia Prid. Non. Augusti in renunciatione XVIII. Magistrorum

à

PRODECANO COLLEGII PHILOSOPHICI
ZACHARIA BRENDELIO MED.
Doctore, Physices Professore:
Cui adiuncta est

Intercessio in eodem Actu pro more habita à M. VVOLFGANGO HEIDERO, Professore itidem publico. Anno 1590.

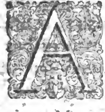
IENÆ

Typis Tobiæ Steinmanni.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM ET DOMINVM, D. FRIDERICVM GVILIELMVM, Ducem Saxoniæ, Landgrauium Thuringiæ, Marchionem Misniæ, &c. Dn. Clementiss.

ZACHARIAE BRENDELII Doct. Præfatio.

LEXANDRVM REGEM, Princeps Illustrissime, Clementissime Domine, accepimus non nisi ab Apelle pingi, à Lysippo fingi voluisse, quod obscuriorum hominum artem dedecoris sibi plus quàm gloriæ allaturam esse putaret.

Idem de me quoque fortasse statuet quispiam, nimirum in inopinato ac flebili Illustrissimæ coniugis tuæ SOPHIAE beatæ memoriæ, ex hac vita decessu vt dolerem ac lugerem, ius fasque fuisse: vt in publicum prodirem, & Illustrissimæ PRINCIPI oratione mea parentarem, mihi minimè licuisse; Illud pietatis fuisse, hoc audaciæ: Illud ad salutem & emendationem meam conduxisse, hoc piè defunctæ PRINCIPIS gloriam quodammodo obscurare potuisse.

 Fit

Fit enim fere, vt, qui in orationem aliquam huiusmodi incidunt, si non satis disertè scripta videatur, non tam in oratore ingenium facundiamq; desiderent, quàm vbertatem & splendorem in rebus ipsis requirant, dicendiq; materiam ab eo, qui dixerit, studiosè vndiq; conquisitam: ob caussæ autem ipsius sterilitatem non inuentam esse suspicentur.

Ego vero, Illustrissime Princeps, cum luctuosissimo illo tempore, pro ratione muneris mei, verba publicè mihi facienda essent, peccaturum me arbitrabar, si de alia quauis re, quàm de ea ipsa, quæ tum omnium hominum mentibus penitius insederat, differere in animum induxissem.

Et quanquam facilè intelligebam esse modestiæ meæ de tanta re tacere potius, quàm pauca dicere, præsertim in exiguitate illa temporis, quod mihi ad me comparandum supererat, & in dolore illo meo, qui omnem mihi dicendi facultatem, si qua in me vnquam fuit, ademerat: Cogitabam tamen & officij mei esse quantum damni hoc PRINCIPIS nostræ obitu tum publice vniuersis, tum priuatim singulis partim datum esset in præsens, partim in futurum tempus denunciaretur, ostendere: & pietatis ac gratæ mentis, Illustrissimæ domui Saxonicæ, inprimis verò

vero Celſitudini tuæ tum σμπάθειαν meam reuerenter declarare, tum pro tot annorum liberalitate ac munificentia, qua me meaq; ſtudia & in hac Salana ſua, & in Patauina Italorum Academia benignè iuuit & ornauit, gratiam, quam poſſem, memori mente perſoluere.

Quam igitur orationem tunc habui, eam nunc Illuſtriſſimæ Celſ. T. humilimè offero, & vt ſtudium atq; obſequium hac in parte meum clementer approbet demiſsè ac ſuppliciter oro.

Deus benigniſs. veri omnis ſolatij fons Spiritu fortitudinis Celſitudinis T. animum in hoc luctu & mœrore ita erigat & confirmet, vt modum adhibere iuſtiſsimo dolori ſuo poſsit: eandemq; vna cum reliqua illuſtriſs. familia diu florentem & incolumem ſeruet. Ienæ. a. d. X. Cal. Septemb. Anno a C. N. cIↄ. Iↄ. XC.

ORATIO PRO DECANI DOCT. ZACHARIAE Brendelij.

VTINAM DEO OPT. Max. visum fuisset, ut de felici potius puerperio Illustrißimae PRINCIPIS NOSTRAE, deque incolumitate puerperae gratias DEO agere, Illustrißimis autem PRINCIPIBVS, atque adeo toti huic ditioni gratulari possemus, quàm ob inopinatum ac miserabilem Illustrißimae PRINCIPIS ex hac vita decessum lamentari necesse haberemus. Nec vero dubito, quin si superstes fuisset, & Illustrißimae familiae subsidio, & praesidio Ecclesiae, & solatio afflictis fuerit futura. Nunc vero subito erepta, totam Remp. tum Christianam, tum ciuilem orbam & debilitatam reliquit. Quod si cuiusquam mortem lugendi iusta nobis caussa fuit, in nullius certè iustior, quàm in hoc Illustriß. Principis nostrae obitu reperietur. Neque enim ideo tantùm dolendum nobis est, quòd virtutum earum praesidijs, quae in ipsa summae fuerunt, priuati

sumus

ſumus, ſed etiam quòd D E I *iram aduerſus peccata noſtra ex hoc triſtiſsimo nobis documento agnoſcere, & imminentes porro calamitates indidem præſagire facilè poſsumus. Quo loco non diffiteor auditores, me ad hoc dicendi munus, quod Illuſtriſsimæ* P R I N C I P I S *ſupremo honori debetur, vnum omnium minimè eſſe idoneum, cùm neq; vſu aliquid, & ingenio parum poſsim: quin & diligentia, quàm ſubſidio mihi comparare ſoleo, temporis anguſtiæ obſtiterint: deniq; etiamſi horũ nihil eſſet, mens tamen mea triſtiſsimo illo nuncio afflicta ita obſtupuerit, vt nõ modò ad meditandum cogitationes meas non componere, ſed ne loqui quidem poſſim. Tacerem autem libentiſsimè, & vultus potius indicio animi mei dolorem apud vos teſtatum facerem, quàm meæ vocis præconio infantiæ meæ teſtes colligerem: niſi ea ab Illuſtriſsima domo Saxonica in me profecta eſſent beneficia, vt longè facilius viſum mihi fuerit quamcunq; potius plagam aliam accipere, quàm cuiquam non ſatis gratus videri.*

Et tamen ita orationem meam temperabo, vt de veriſsimis iuſtiſsimisq; P R I N C I P I S *noſtræ laudibus dicendi prouinciam alijs relinquam mihi*

lamen-

lamentandi partes sumã, & quantas quamq́; graues lugendi caussas habeamus, paucis ostendam.

Quanquam ea est doloris mei magnitudo, vt ne hoc quidem satis grauiter facere me possem existimem. Quò meliori mente, ProRector Magnifice, Magnifice designate Rector, Illustres & generosi Domini Barones, cæteri item Viri Clarissimi, vos deniq; hospites & iuvenes ornatissimi, audire verba mea oportebit, vt, quantum facultatis mihi partim conscientia imbecillitatis meæ, partim doloris detrahet acerbitas, tantũ animi de vestra erga me humanitate cõcepta spes subministret.

Vnde igitur potius querelam meam ordiar, quàm ab ea commemoratione, qua, quot & quantarum virtutum præsidijs Illustrißimæ PRINCIPIS *nostræ ex hac vita decessus nos orbârit, quàm breuißimè exponam?*

Nata fuit, vt scitis, Illustrißima PRINCEPS *nostra* SOPHIA *ex generosißima illa stirpe Ducum VVirtembergensium & Tecciorum Comitum Montis Pelicardi: cuius ego laudes si leuiter solummodo delibare mihi proposuissem, quantus obsecro mihi se ad dicendum campus aperiret?*

Quid

Quid enim ego vel antiquissimos huius familiæ autores, qui partim ipsi Reges atq; Imperatores, partim ex illis nati fuere, recenseam? Quid EBERHARDVM BARBATVM, *qui primus in hanc familiam ducatus VVirtembergensis honorem attulit, commemorem? Quid matrem huius* MECHTILDEM LVDOVICI *primum VVirtembergensis Comitis, post vero* ALBERTI AVSTRIACI *coniugem? Cuius instinctu maritus posterior Friburgensem: filius* EBERHARDVS *Tubingensem Academiam fundauit. Quid* VDALRICHVM *huius nostræ* PRINCIPIS *auum? qui periculosissimo suo & Ecclesiæ tempore* BRENTIVM *Halá Sueuorum exulantem hospitio excepit, & nihil non egit, nihil non tulit, vt Euangelij lucem, quæ in sua ditione effulserat, retineret ac tueretur. Quid* CHRISTOPHORVM *eiusdem patrem? cui nihil tam curæ fuit, quàm vt doctrina religionis, exstirpatis hæreticarum opinionum monstris, longè lateq; propagaretur, & ad posteros quoq; incorrupta & integra transmitteretur. Clementia verò ac beneficentia ita ille subditorū suorum animos sibi deuinxit, vt nulla re magis stipatus ac munitus*

nitus videretur, quàm suorum caritate ac fide, qui etiam corporum suorum obiectu ipsius salutem redemturi fuissent. Quam paternæ laudis hæreditatem generosi Principis generosus filius LVDOVICVS, is, qui nunc rerum potitur, ita adijt, vt præclara eam accessione doctrinæ & heroicarum virtutum aliarum auxisse & augere indies videatur. Huius enim potiss. consilio secundum DEVM effectum est, vt corruptelis illis doctrinæ religionis, quæ alicunde in has terras inuectæ indies magis magisq́ processuræ videbantur, maturè iretur obuiam, & prodiret DEI munere, approbantibus multis potentiss. ac religiosissimis Electoribus, Principibus, Comitibus, Dominis ac ciuitatibus, liber ille, qui puroris ac verè Lutheranæ doctrinæ summam complectitur: veras sententias sacrarum literarum autoritate & Orthodoxæ antiquitatis testimonijs confirmat: falsas ijsdem firmamentis refutat.

Ex hac igitur familia nata cum sit Illustrißima PRINCEPS, non est mirum eam multis eximijs virtutibus cumulatam in ore & sermone omnium semper fuisse. Non enim illa sunt ornamenta matronarum illustrium, quæ vulgo existimantur: exi-

miæ

18

mia corporis forma, decorus ad ſpeciem membrorum motus, veſtes precioſæ, monilia ex auro gemmis diſtincta clariſſimis, & reliquus muliebris mundus: ſed ſyncera DEI agnitio, fiducia firma, ſpes inconcuſſa, inuocatio Dei ardens, ſacrarum concionum auſcultatio aſsidua, & quæ inde manant virtutes aliæ, in rebus ſecundis modeſtia, in aduerſis tolerantia, caſtitas inuiolabilis, conſtans in matrimonio fides, in oratione verecundia, miſericordia erga miſeros, beneficentia erga egenos, clementia aduerſus omnes: quæ omnia in vniuerſa Principis noſtræ vita tanquam lumen aliquod eluxerunt. Ac ne de ſingulis dicere neceſſe habeam, quæ præ cæteris eminere & familiam ducere videntur, ea breuiter ſolum delibabo. Vt igitur in pauca rem conferam, in illuſtri fœmina tria potiſſ. arbitror ſpectari oportere: pietatem, quæ ad Deum pertinet: amorem ac fidem, quæ, ad maritum: beneficentiam, quæ ad pauperes. Quæ quanta fuerint in PRINCIPE noſtra, ij rectius ac diſertius teſtari poſſunt, qui quotidiè facta eius omnia oculis inſpicere, dicta haurire auribus potuerunt. Nos ea tantùm attingemus, quæ cuiuis etiam ex media plebe notiſſima ſunt.

 Ac

Ac primum quantum pietas ipsi curæ cordiq́; fuerit, vel ex eo cognosci atq; intelligi potest, quòd à prima vsq; ætate in ea primum familia, vt dixi, suscepta educataq́; est, quæ initium & finem principatus sui in pietate constituit: quæ syncerioris doctrinæ asylum & arx semper est iudicata. Itaq; pietatem PRINCEPS *nostra non accepit, sed vnà cum nutricis lacte hausit: non didicit, sed imbibit: ad quam natura quodammodo eam genuit, formauit educatio, doctrina instituit, domesticorũ exemplorum copia confirmauit. Quid? quod in eam deinceps familiam translata insitaq́; est, cuius veluti propria est veræ religionis possessio, defensio, propagatio: Habuit ea* FRIDERICVM SAPIENTEM, *Saxoniæ Electorẽ, sub cuius patrocinio primum Euangelij lux exorta est: Habuit* IOHANNEM *huius fratrem atq; in septemuiratu successorẽ, qui tum alijs modis omnibus, tum præcipuè in comitijs Augustanis Euangelij doctrinam propagauit: Habuit* IOHANNEM FRIDERICHVM *I. Electorem, qui pro vera religione coniuge & liberis priuari, imperij dignitate exui; patria, populis, subditis & bonis omnibus carere, quàm fidem & confessionem, abnegare maluit: Habuit* IOHANNEM GVILHELMVM

HELMUM, Illustrißimi PRINCIPIS nostri parentem, & JOHANNEM FRIDERICUM III, qui singulari constantiæ exemplo à vera religione nec promißis Imperatoris abduci potuere, nec deterri minis: qui quanto studio corruptelas omnes cum DEI verbo pugnantes exstirpare conati sint, omnibus notum est. De JOHANNE GUILIELMO beatiß. ac feliciß. memoriæ dubitari certè potuit, vtrum Imperator in armis esset fortior, an gubernator in toga præstantior, an deniq; Theologus sacrarum literarum peritior. Nam & octies penè sacra Biblia legendo confecit, & in lectione sanctißimorum operum Reuerendi viri Dn. Doct. LUTHERI, Eliæ nostrorum temporum, dies noctesq; est versatus. Habet eadem familia etiamnum hodie Illustriß. Principem JOANNEM FRIEDERICUM II. Virum planè dignum, cui pax & felicitas diuturna cum summa potentia contigisset: adeò religioni literisq; prouehendis à primis vsq; pueritiæ incunabulis semper fuit addictißimus. Hic vnâ cum Illustriß. Fratribus doctrinæ veritatem tum gratiæ Cæsaris, tum omnibus, quæ imminebant, periculis antepostuit. Hic vnâ cum ijsdem Fratribus

 hanc

hanc Academiam eo potiss. consilio instituit, ut officina esset, in qua cœlestis sapientia viua voce & scriptis illustrata in omnes vicinas regiones propagaretur. Huius in ista fortuna, cuius cogitatione meritò omnes turbamur atq; ingemiscimus, quæ iam per annos XXIII. existimantur fuisse studia alia, quàm scripturæ sacræ & doctrina cœlestis? Ut meritò cum Dauide exclamare possit: Nisi lex tua delectatio mea, tunc periissem in afflictione mea. His verò parentibus nati Illustrissimi PRINCIPES *nostri, Dn.* FRIEDERICHUS GUILIELMUS, *Dn.* JOHANNES CASIMIRUS, *Dn.* JOHANNES, *& Dn.* JOHANNES ERNESTUS, *Duces Saxoniæ, &c. Domini nostri Clementiss., quanto studio maiorum suorum vestigiis insistant, nemini ignotum est, nisi cui ipsi sunt ignoti. Nam siue Ecclesias respiciamus, synceram in iis doctrinam vigere, & disciplinam veterem restitutam esse animaduertimus: siue scholam hanc intueamur, quam ipsi munificentia sua alunt, augent, ornant, synceros quoq; in ea doctores amplissimis stipendiis conductos cernimus.* FRIEDERICHUM *quidem*

GUI-

GVILIELMVM constat non modò assiduè sacros libros euoluere, sed etiam vberiores ijs commentarios adiungere.

In talem igitur familiam translata cùm sit Illustriss. PRINCEPS *nostra, domesticis etiam & quotidianis exemplis tum Illustriss. coniugis, tum socrus suæ, viduæ Illustriss., mulieris omnium post hominum memoriam religiosissimæ exemplis excitata: poteritne quisquam dubitare, quin à pietate illa, ad quam à primis vsq; annis edocta atq; educata fuerit, ne tantillum quidem remiserit? Quanta quidem sedulitate atq; attentione publicè de sacro loco docentes audierit, quanta deuotione sacra* DOMINI *cœna vsa fuerit, quanto amore sacrosanctum Ministerium amplexa, neminem nostrum ignorare arbitror. Unum illud præterire non possum, quod auditione accepi non dubia, cum ante triennium Illustriss. duobus Principibus ac Dominis, Dn.* JOANNE GVILIELMO, *& Dn.* FRIEDERICHO, *beatæ memoriæ, designatis patriæ patribus immaturè & quasi in primo vitæ aditu è rebus humanis exemtis, parens Illustriss.* FRIEDERICHVS GVILIELMVS,

Domi-

Dominus noster clementiſs. in ſummo, vt facilè exiſtimari poteſt, mærore verſaretur, adeo efficacibus conſolationibus ex Iſraëlis fontibus hauſtis PRINCIPEM noſtram Illuſtriſsimum coniugem ſuum recreâſſe, vt dubitari poſſet, vtrum oratione ipſius pietatis & ardentis in DEVM fidei plena, an exemplo potius pientiſs. fœminæ animus huius fuerit confirmatus. Quid multa? Multa, dum viuunt, ſimulare homines poſſunt: cum morti próximi ſunt, cum ad extremum ſpiritum ventum eſt, erumpit, quicquid antea fuerat occultatum: ſimulationi aut diſsimulationi nullus eſt locus. Hic igitur Illuſtriſsima PRINCEPS, ſimulatq; ex catarrho ad pectus decumbente periclitari ſe animaduertiſſet, primùm omnium ex Syracidæ præcepto concionatorem aulicum vocauit: qui cum adueniſſet, quãuis ipſa debilitatis iam ac fractis eſſet viribus, neq; decumbere tamen, neq; ſedere voluit, ſed, ad teſtandam pietatem ſuam erga Deum, erga Miniſterium reuerentiam, non niſi ſtans veniam petijt ſuorum peccatorum, & viatico ſe corporis ac ſanguinis CHRISTI IESV ad beatam ex hac vita migrationem inſtruxit.

Poſtea-

Postea verò non neglectis ijs recuperandæ valetudinis adminiculis, quæ ex arte Medica peti possunt, cum ea à vi morbi superari intelligeret, ad Illustrissimum coniugem conuersa, erecto, vt potuit, iam semimortuo capite: O carissimum mihi, inquit, pectus: Venit, venit iam tempus, quo ita volente DEO à complexu tuo et sobolis nostræ abstrahor: Quod tu quidem ita feres, vt decet animum pium & verè Christianum. Neq; enim moriendum mihi est, sed miseria potius breuis ac momentanea cum æterna beatitate, labor cum quiete, dolor cum lætitia, mors deniq; cum sempiterna vita, quæ sola verè vita existimari debet, commutanda. Duo tantùm hæc per fidelissimam istam dextram tuam à te peto: primùm, vt quæ diuino beneficio superstes nobis est soboles, eam tu vnicè commendatam tibi habeas, atq; in id toto pectore incumbas, vt ad religionem & cultum diuini numinis omni cura erudiatur & informetur. Deinde vt in ea doctrinæ veritate, quam in hunc vsq; diem tota mente amplecteris, constanter profiteris, defendis acriter, studiosè propagas, infracto atq; inuicto animo ad extremum vsq; spiritum

 per-

persistas. idq; ideo, vt quemad: in hoc seculo, quoad D E I *munere permissum nobis est, coniunctissimè viximus: ita in altera etiam vita denuò coniungamur, coniuncti ea lætitia perfruamur, quam neq; imminuere satietas, neq; dolor vllus turbare, neq; fortuna euertere, neq; dies abolere poßit. Quo animo Illustriß. Principem fuisse putatis, cum ex lectißima coniugis suæ ore has voces audiret, hæc pia desideria cognosceret? An à lacrymis eum temperare sibi potuisse existimatis? O princeps virtutum omnium pietas: quid non efficis, vbi semel religiosas ac pias mentes occupâsti? Tenebatur pientißima Princeps vi morbi defixa in lecto: magnitudine iam morbi vires omnes fractæ erant ac debilitatæ: cum nihil ipsa de se amplius solicita, quasi exploratum iam habens, quo migraret, quot & quanta bona* C H R I S T I *merito consecutura mox esset, de suis tantùm & de Ecclesia anxiè cogitauit: cum, quicquid in moribundo corpusculo supererat virium, eò contulit, vt pietatem suam & syncera religionis amorem testatum faceret. Quid hanc creditis viuentem & valentem fecisse, quæ ne mori quidem, nisi synceritatem*

ritatem

ritatem doctrinæ, quantum potuit, prouehendo, voluerit? Itaq; nihil mirum est, quod pietati isti placidißimus ex hac vita exitus respondit.

Sed me tam raræ pietatis in PRINCIPE nostra admiratio in hoc vno capite aliquantò diutius immoratum breuiorem in reliquis esse iubet. Itaq; à vobis, qui adestis, peto, vt temporis me habere rationem sinatis, & quia breuius dicendum mihi est, quàm res tantæ, quæ supersunt, dici queant: etiam atq; etiam vos rogo, ne rerum magnitudinem ex oratione mea, sed ex ipsarum pondere potius æstimetis.

Pium & religiosum PRINCIPIS nostræ animum virtus quidem omnis, omnis vitæ sanctimonia comitata est: Præcipuè vero id, quod Illustriß. coniugem suum ita carum habuit, vt nunquam ab eius latere discederet, essentq; verè, quod dicitur, σώματα μὲν δύο, μία δὲ ψυχή. Nimirum non oculis illa nupserat, quibus corporis formam poterat contemplari: neq; digitis, quibus opes & potentiam supputare: sed mente, mente inquam, verè pia, miti, syncera, candida, vno verbo VVirtembergica: quæ pietatem & veram vir-

tuitem Sponsi sui intueri poterat. Itaq; certissima illæ veri amoris notæ, quæ alioqui vix in singulis singulæ reperiuntur, in huius nostræ erga maritum suum Illustriss. amore inerant vniuersæ. Etenim non erat ille vulgaris & peruagatus, sed singularis & rarus: non simulatione & inani specie fictus, sed ex intimo animi sensu profectus: non remissus aut qualiscunq;, sed flagrantiss. atq; ardentissimus: quam ipsa non necessitate aliqua impulsa, aut vi coacta, sed iudicio ducta vltrò susceperat. Præterea idem ille amor ita erat Gratijs & morum suauitate temperatus, vt neq; turbaret eum morositas, neq; fastidium interpellaret: ita syncerus atq; integer, vt neq; voces istæ, MEVM, NON MEVM, *ex quibus omnes ferè querelæ, omnes dissensiones manant, vnquam audirentur, neq; suspicionibus vllis vllus relinqueretur locus. Multa reperiuntur passim tum in sacris, tum in profanis literis amoris fideiq; coniugalis exempla: Verùm in hoc coniugio ita rara & inusitata quædam amoris magnitudo, suauitas, integritas eminuit, vt paucissima ex omni seculorum memoria huic conferri, nullum anteferri posse videretur.*

Iam

Jam verò ex eodem pietatis fonte etiam obseruantia & obsequium illud, imò amor ille & fides illa manauit, quam PRINCEPS nostra, quamdiu vixit, ita probauit socrui suæ, viduæ Illustrissimæ, lectissimæ fœminæ, vt in hac colenda maternam sibi sanctitatem ipsa constituisse videretur. Cumq; eandem ante annum graui & periculoso morbo decumbentem animaduertisset: tanta diligentiâ ei præsto fuit, vt ad seruiles etiam operas non rarò sese demitteret, neq; vnquam cuiquam ex adstantibus plus laboris imponeret, quàm sibi ipsa sumeret. Quod si hærent ac stupent hominum animi, cum filia Cimonis patrem suum confectum senio exerto vbere in custodia alentis imaginem pictam oculis aspiciunt: non minus profectò stupeant necesse est, qui admirandam huius tam insolitæ nurus erga socrum fidei picturam animo intuentur.

Jam quid de beneficentia ergà ægrotos & pauperes dicam? quorum ego iam eiulatus mihi audire videor, non dominam se, sed patronam: non principem, sed matrem amisisse quiritantium. Elisabetha eius, quæ Rege Hungariæ nata; Lv-

DORICO Thuringiæ Landgrauio nupsit, tantam fuisse erga miseros omnes beneficentiam accepimus, vt perijsse sibi eum diem duceret, quo non insigne aliquod misericordiæ & liberalitatis suæ specimen edidisset. Laborabant aliqui rei familiaris angustia: subueniebat. Nudi erant aut malè vestiti: vestes mittebat. Esuriebant: eleemosynam dabat, neminemq; à sua facie tristem discedere patiebatur. Ægrotabant: adibat ipsa humaniter, consolabatur benignè, tum alimenta tum medicamenta abigendis morbis & reparandis viribus idonea liberaliter subministrabat, operâ deniq; & reipsa raro quodam humilitatis exemplo eos subleuabat. Defuncti erant inopes: funus ipsa suis impensis procurabat. Nudum quempiam efferri ad sepulturam forte fortuitò in eum incidens vidit: velo capiti suo detracto corpus exanime texit. Regis erat potentiss. filia: & tamen nere, texere ac muliebres operas alias manibus suis exercere non desinebat, non vt sibi ipsi vestes preciosiores aut ornamenta aliqua alia pararet, sed vt haberet, vnde benefica esse & largiri egentibus, nudos vestire, ægros recreare, defunctos sepelire posset. His tot &

tan. is

tantis inauditæ prius pietatis, misericordiæ, liberalitatisq́; documentis ita in sui admirationem omnes homines conuertit, vt viuens pauperum mater salutaretur, mortua superstitione istorum temporum in Diuarum numerum cooptaretur.

Nostra hæc Dux SOPHIA, *cum Elisabethæ illius exemplum ad imitandum sibi proposuisset, nomen illud Diuæ superstitiosum, quod sibi non deberi intelligeret, non appetijt, tributam à Deo Principibus Deorum appellationem, quam nulla æquè re, atq́; beneficentia, tueri se posse sciret, facto & opere comprobare, &, vt ille ait, tanti nominis mensuram implere voluit.*

Sed cuius est tanta ingenij præstantia, tanta dicendi vis, tantum orationis flumen, vt hæc tanta tamq́; eximia decora & ornamenta nostræ PRINCIPIS, *non dico viuis coloribus exprimere, sed delineare solùm & adumbrare leuiter possit? Quò grauius dolendum nobis est, quando & has, quas dixi, virtutes omnes, & quas ne attigi quidem, plures alias vna hora nobis eripuit.*

Poterat

Poterat Illustrissimæ PRINCIPIS pietas muri & propugnaculi instar esse, quæ DEI iræ & iustissimæ animaduersioni sese opponeret: At euersum est hoc propugnaculum. Poterat amor & fides ipsius Illustrissimo coniugi & socrui solatio esse: At sublatum hoc è medio est. Poterat misericordia eiusdem ac liberalitas miseris atq; afflictis adiumento esse: At adiumentum illud subtractum est. O summam rerum humanarum inconstantiam: O fallacem hominum spem, & naturæ nostræ fragilitatem: O acerbissimam mortis violentiam: cuius tanta vis est, vt salus publica, quæ immortalis esse debebat, in vnius sæpe mortalis hominis vita consistere: postquam is in viuis esse desierit, eadem cum eo morte peremta, eodem funere elata esse videatur.

Perspicitis opinor, auditores, quàm sit hic Illustrissimæ PRINCIPIS nostræ obitus acerbus Ecclesiæ, luctuosus familiæ, grauis afflictis & nobis omnibus. Nunc quæ caussa sit huius tam insperatæ calamitatis paulisper quæso mecum perpendite. Neq; vero est, quod abeamus longius. Nostra hæc culpa est: nostris flagitijs & sceleri-

sceleribus hanc pœnam nobis, velut Cæcias nubes, attraximus. Descendat vnusquisq; in se, cogitationemq; pij hominis ad punctum temporis suscipiat: quis sensus, quæ mens sua sit, quid meditetur dies noctesq;, quid loquatur, quid agat, attentius examinet. Quàm fœcunda hodie apud omnes omnium ordinum & ætatum homines scelerum seges expullulat? Parentes filij, Magistratum subditi, discipuli Præceptores venerari atq; in oculis ferre: si quid iussissent, dicto audientes esse, & summa voluntate ijs obtemperare debebamus: At contemnimus, at maledicimus, at reuerentiam obœdientiamq; omnem abijcimus, deniq; pro summis in nos meritis non modò nullam, sed & malam referimus gratiam, beneficia iniurijs conpensamus. Fratrem suum vnusquisq; nostrum eadem, qua seipsum, beneuolentia caritate prosequi debebat: at odio prosequitur. Pacem cum omnibus colere debebamus: At nos vltrò dissidia serimus, simultates alimus, bella excitamus. Iubet DEVS subleuare inopes: at eos nos non deserimus solùm, sed & exhaurimus: Subuenire miseris: at nos miserias exprobramus, exasperamus, cumulamus, parieti deniq; inclinato incumbimus.

Jubet Deus innocentes defendere: at pluris apud nos aut gratia, aut inuidia, aut commodum est, sæpe leuißimum, quàm iustitia & innocentia: Oppressos liberare: at id non modò non facimus, sed etiam vltrò alios opprimimus. Debebant in omni oratione, gestu, vestitu, actione denique omni elucere veritas, candor, modestia, at nihil vsquam syncerum, nihil apertum, simulata omnia, omnia, fuco & fallacia plena: dominatur vbique calumnia, viget luxuria, effert se arrogantia, eminet ambitio, superbia & fastus regnant.

In castitate & sanctimonia vnusquisque vas suum poßidere debebat: at quantum vbique impuritatis, obscœnitatis, libidinum, stupri adulterij? Atrocia sunt hæc: sed longè atrocius illud, quod in tanta Euangelij luce nulla cognoscendi D E I *cura tangimur, in quauis re potius alia, quàm in præpotenti* D E O *fiduciam collocamus: ibi timemus, vbi timor non est: numen, quod revereri & timere debebamus, cum Epicuri de grege porcis pro nugis, pro fabulis habemus. Ut bonorum omnium autori & conseruatori* D E O *gratias ageremus, vt aßiduis ab eo atque ardentibus precibus omnis generis bona peteremus, non*

modò

modò ipsa DEI præcipientis vox nos debebat adducere, sed & promissio inuitare, vtilitatis consideratio flectere, necessitas, quæ publicè priuatimq́ nos vrget, cogere, Diabolorum & hostium, qui nobis vndiq; imminent, struunt insidias, in perniciem nostram conspirant, vitæ & fortunis exitium parant: horum inquam omnium multitudo, potentia, furor impellere poterat: At nos non modò aut nunquam, aut rarò, aut frigidè vota ad DEVM facimus; verùm etiam sanctissimo ipsius nomine ad contumelias, ad execrationes, ad deierationes & periuria nefariè abutimur. Habemus DEI benignitate synceros verbi diuini doctores, qui puram religionis doctrinam inculcant fideliter, corruptelas ei aduersantes magno & constanti animo refutant: qui Legis fulmine conscientias nostras terrent, vt ad serias cogitationes de resipiscentia suscipiendas nos adigant: rursus voce Euangelij mentes perterrefactas erigunt, vt ad bene sperandum & ad omnem fiduciã in CHRISTI Seruatoris merito collocandam nos excitent: deniq; necessarias ad emendationem vitæ commonefactiones assiduè inculcant: exemplo etiam nobis praeunt. At nos doctrinæ puritatem fasti-

dimus, aures nostras Sophistarum mendacijs & clamoribus non obtusas, sed vacuas & patentes præbemus, comminationes non exhorrescimus, promißionibus non mouemur, precibus non flectimur, cohortationibus nullum relinquimus locum. O stuporem, ô cæcitatem, ô adamantinam pectorum nostrorum duritiem, ô ingratitudinem detestandam. Hic peccatorum omnium fons est: huic impietati nefariæ ita irascitur Deus, vt totas sæpe gentes funditus euertat.

Itaq; non ideo tantùm dolendum nobis est, quòd tot tantisq; flagitijs ac sceleribus nostris Dei iram in nos concitauerimus, sed etiam quòd ita concitauerimus, vt metuendum nobis sit, ne (quòd clementer auertat benigniß. Deus) longè grauiorum malorum Ilias atq; πανωλεθρία tandem subsequatur. Quotusquisq; enim se peccâsse dolet, & non potius peccando voluptatem capit? Quotusquisq; est, qui ad meliorem frugem se recipere cogitet, & non potius pertinaciter in peccatis persistens, ruat in ea magis, quàm labatur. Qua de re si sæpius mihi querendum esset, tanta vndiq; se ad dicendum offerret copia, vt semper nouus venire possem.

Triste:

Triste quidem est, quod in tantas calamitates incidimus, quibus hodie premimur, & fere opprimimur: Tristius, quod culpa nostra incidimus, & peccatis, vt incideremus, promeriti sumus: Tristissimum omnium, quod ne nunc quidem peccare desistimus, sed in peccatis perseueramus, & perseuerando exitium attrahimus. O miseros nos, si hæc non intelligimus: miseriores, si intelligimus, neq; tamen resipiscimus. Turbantur Ecclesiæ: concutiuntur Respub: lugent scholæ: sæuissimorum hostium, qui his omnibus exitium noctes diesq; meditantur, magnus est numerus, animus crudelissimus, summa potentia, astus incredibilis, perfidia deniq; & scelus execrandum: Plena est calamitatum, plena miseriarum vita communis: vrget fames: instant morbi pestiferi: malignus vbiq; est rerum terrâ nascentiũ prouentus: squallent agri: mœrent plantæ: deficiunt animantia: Aër venenatis halitibus plenus: Cœlum ipsum modò squallidum, modò triste ac nubilum. Quot iam ab annis aliquot vidimus Cometas? quot chasmata? quot luminũ defectus? quot prodigia? Non sum, auditores, vnus omnium maximè credulus. Sed non obscurus rumor est, circa hoc ipsum luctuosiss. tempus aras tremuisse. Vi-

dimus oculis nostris aquas ad eum modū turbatas infectasq́;, vt sanguinis riuos effundere viderentur. Vidimus Solis faciem admodum tristem & cruentam propè. Vidimus eodem mense & Lunæ Lumen terræ vmbrâ hebetari, & Solē æthereæ istius terræ oppositu interuentuq́ deficere, atq; ita deficere, vt totus propemodum occultari videretur. Neq; vero sine peculiari numinis voluntate id factum esse putandum est, vt eo ipso penè momento migraret è vita Illustrissima PRINCEPS *nostra, quo ex Lunæ obiectu Sol ille eluctari cœpit. Voluit scilicet diuina prouidentia significare, quod in Sole accidit tum, idem etiam in Illustrissima* PRINCIPE *eodem tempore accidisse. Nam vt Sol cum deficere dicitur, nullam quidem luminis sui iacturam facit ipse, sed ea, quæ in terra & circa terram sunt corpora, viuifico Solis lumine orbata, magnam sentiunt cladem ac perniciem: Ita Illustrissima* PRINCEPS *nostra nihil ipsa quidem mali passa est, sed ex miserijs huius vitæ eluctata, Solis instar in cœlis fulget, neq; vitæ lux ipsi erepta, sed data est: verùm nobis, qui superstites in terris degimus, atrocia impendent mala.*

Quin igitur expauescimus, & peccâsse nos,

atq;

atq; peccando iram D E I *tantopere cumulâsse, serio dolemus, doloremq; illum nostrum non simulata ad* D E V M *conuersione & vita nostræ emendatione testatum facimus? Orbati sumus multis magnisq; virtutibus, pietate inprimis Illustrissimæ* P R I N C I P I S *nostræ, quam Ecclesijs, scholis & rebus tam publicis, quam priuatis harum terrarum præsidio fuisse nullum est dubium. Huius tantæ & tam luctuosæ calamitatis culpam omnes sustinemus: omnes, quantum in nobis est,* Principem nostram occidimus. *Atq; vtinam non plura grauioraq; mala ceruicibus nostris imminerent. Etenim capiti non pepercit* D E V S: *& futurum putamus, vt reliquis partibus ignobilioribus parcatur? Nobilis fæmina* D E I *iram sensit: & reliqua hominum fæx immunem se fore sperabit? Si in familia pia, si in* sanguine innocente *hoc accidit, quid de impijs & sceleratis hominibus futurum arbitramur? De quibus omnibus cum aliquantò attentius cogito, ita ijs moueor, vt partim dolor, partim metus finem mihi faciat dicendi.*

Te tantum, æterne, omnipotens, misericors D E V S, *tota mente veneror atq; obtestor, vt quo-*

niam

niam tibi placuit religiosissimam & Illustrissimi coniugis sui amantissimam fœminam, Illustrissimi nostri PRINCIPIS *lateri subtractam, beatorum in cœlis hominum & sanctorum Angelorum cœtui addere, tu* SPIRITU SANCTO *tuo clemens propitiusq; ei adsis: tu animo ipsius viuas & efficaces consolationes suggeras, itaq; eum confirmes, vt, quicquid ex benignissimæ voluntatis tuæ decreto accidit, id constanter ferat: tu propugnatorem hunc Ecclesiæ tuæ, scholarum nutricium, Patriæ Patrem adeoq; vnà cum eo vniuersam Illustrissimæ domus Saxonicæ familiam diu florentem atq; incolumem serues: tu Ecclesiam* MATREM *opinionum fluctibus & hostium sæuitia agitatam, tu quassatam Rempub. tu scholam hanc mœrentem defendas: tu cœlestem illam* SOPHIAM *opprimi ne patiaris: tu Posteritati nostræ benignè prospicias: tu quicquid pœnarum propter flagitia nostra nos premit, aut ceruicibus nostris impendet, à vita & fortunis omnium nostrum arceas: idq; non propter nos, sed propter nominis tui gloriam, vt te propitium Deum patrem nostrum, vnà cum filio tuo* CHRISTO IESU & SANCTO SPIRITU *æternùm celebremus.*

DIXI.

INTERCESSIO
M. VVOLFGANGI HEIDERI.

SPectabilis D. Prodecane, Vir clarissime, tua hæc oratio, qua luculenter Illustrissimæ PRINCIPIS obitum deploras; virtutes prædicas, huiusque mali caput & originem demonstras, procul dubio in auditorum animis aculeos reliquit efficacissimos, (quod de Periclis eloquentia dicebat Aristophanes) & si non omnes, plerosque tamen ad piam commiserationem, dolorem acerbum, & timorem omnino necessarium flexit.

Equidem tria esse puto, quæ minime prætermittenda sunt hoc tempore, sed omnibus harum regionum incolis, maxime tamen scholæ nostræ alumnis studiose facienda.

Nam & graviter lugere nos decet, & ardenter vota facere, & serio gratias DEO agere, quorum primum debitæ subiectionis est & humanitatis: alterum necessitatis gravissimæ: tertium non simulatæ pietatis.

Lugendi causam habemus geminam, & utramque sane in utroque Principe iustissimam.

Decessit enim in ipso ætatis flore, & cœle-

 stem

ſtem ad patriam migravit ILLVSTRISSIMA PRINCEPS SOPHIA ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS FRIDERICI VVILHELMI Coniunx ſuaviſsima, cuius tanta fuit erga DEVM pietas, erga maritum amor & fides, erga ſubditos benevolentia, erga pauperes liberalitas & beneficentia, ut ad eam lugubre illud Poetæ carmen optimo iure poſsimus deflectere:

Cui pudor & iuſtitiæ ſoror
Incorrupta fides, nudaq; veritas
Quando ullam invenient parem?

Hoc ſtabilitatis præſidio, ornamento dignitatis ſuæ noſtram orbari patriam, nec ſine dolore cogitare, nec ſine gemitu dicere poſſumus.

Illuſtriſsimus verò PRINCEPS iam viduus quanto verſetur in luctu, non intelligit quidem durum illud & agreſte hominum genus, qui non pluris faciunt ſuorum obitum, quam congerronis, aut compotoris abitum: Sed intelligunt boni viri, qui tenerum illud ac molle, quod à natura nobis inſitum, hac ſtoica morum feritate obdureſcere, & occalleſcere non patiuntur.

Quamvis enim in ILLVSTRISSIMO PRINCIPE nihil ſit effœminatum, nihil fractum aut abiectum, nec is unquam ulla mollitie liqueſcere, aut fluere conſueverit: tamen in tam acerbo & gravi caſu, à dolore & ægritudine ſibi tem-

temperare nec potest, si debeat, nec debet si possit, præsertim cum θεῖοι ἄνδρες ut vocant Græci, valdè sint πολυδάκρυες, & tenerrimo suos amore prosequantur.

Amisit enim CONIVGEM non e multis unam, sed incomparabili pietate & virtute præditam, qua cum amantissimè vixit, & coniunctissimè hoc septennii coniugio, quod mera fuit turturum concordia, planè felix & beatum, si una corniculárum vivacitas accedere potuisset.

Amisit eam, quæ omnino generosæ viti, & oleæ feraci, propter felicem & raram fœcunditatem fuit comparanda.

Denique amisit eo tempore, quo soboles mascula, spes domus antiquissimæ, effigies virtutis paternæ, hæres ditionis avitæ non tantum expetebatur votis omnium, sed etiam spe propè certa præcipiebatur.

Huius itaque decessu Coniugis PRINCEPS ILLVSTRISSIMVS, non tàm à suo ipsius corpore disiunctus, quàm ab anima propria distractus est, & totus à se ipso divulsus, quod sine acerbissimo doloris sensu fieri non potuit.

Vt autem ex capite, si malè incipiat habere, & aliquid morbi sentiat, dolores in totum corpus reliquum diffunduntur, & in singula membra redundant: ita luctus & mœroris huius, quem

PRINCEPS capit ILLVSTRISSIMVS, non minima pars ad ſubditos redire debet, ut onus hoc ſi noſtra συμπαθείᾳ quadam ex parte alleuetur, eò facilius ab Illuſtriſsimo Principe ſuſtineri, & perferri poſsit.

In hoc itaque luctu, & publica calamitate, quid aliud faciendum nobis putabimus; quàm, ut confugiamus ad ſacram invocationis anchoram, & ad opis divinæ portum reſpiciamus.

Hoc igitur ſecundum erit, ut vota ſedulò faciamus ad Deum, quem ad iram iuſtiſsimam impietate noſtra provocavimus, & ardentiſsimis ab ipſo gemitibus petamus, ut gladiũ vindictæ oleo commiſerationis exacuat, & imminentes ceruicibus noſtris pœnas, ac iam iam lapſuras clementer à nobis prohibeat, avertat, abigat, eamque ſingulis mentem largiatur, ut verbo potius, & monitis paternis duci nos, quam verberibus & plagis herilibus trahi ad pœnitentiam ſalutarem patiamur.

Eundem ſupplicibus votis oremus; ut Illuſtriſs. Principem in his ærumnis Spiritu conſolationis reficiat, fortitudinis erigat, patientiæ confirmet, ſpei ſuſtentet, ne dolore frangatur, aut huic mœrori ſuccumbat, ſed his è malis eluctetur feliciter, & ad extremam uſque ſenectutem has terras placidè ac tranquillè gubernet.

Denique

Deniq; gratias & habere Deo, & agere maximas debemus, quod in hoc ipso tot malorum concursu, suæ non obliviscitur misericordiæ, sed eam quotidiè novam & recentem veluti matutinum Solem exoriri patitur.

Magna sunt & varia bonorum genera, quæ nobis subduxit non fatorum invidia, cujus ferè Dei providentiam insimulare solemus: Sed nostra nobis culpa subtraxit & eripuit. Et longè tamen plura sunt, uberiora longè, quæ divina nobis benignitas, non quia digni, sed quia prorsus indigi, reliquit.

In vivis esse desiit PRINCEPS Illustrissima: atrox malum, & vulnus quod vix coire, & obduci posse videtur. At verò quanti tandem æstimandum putamus hoc beneficium? quod vivunt & valent, vigent & florent ILLVSTRISSIMI SAXONIAE PRINCIPES PATRIAE PATRES; Ecclesiæ & Scholarum nutritii, legum vindices, pacis custodes, & ut cum sacris loquamur, scuta terræ, & arbores proceræ, sub quibus subditi tuto quiescere, securè pasci, & omnes ingruentium tempestatum injurias feliciter declinare possunt.

Magni sunt calores, magna siccitas,
Terraq; agit rimas, & succis aret ademtis,
Pabula canescunt, cum frondib, uritur arbos.

Interim verò Ecclesiæ hortulus saluberrimo doctrinæ cælestis rore madescit, & imbre largo rigantur depacti in terram surculi, qui mox cœlis inferendi sunt, & inserendi.

Magnus aëris squallor est, & morborum contagia passim serpunt, ac ignota lue hominum simul & brutorum corpora sternuntur. Contrà verò Deus omnium errorum virus pestilentissimum à nostris pellit Ecclesiis, à scholis abigit, & ardentissima doctrinæ purioris flamma penitus absumit.

Magna sterilitas est, agrorum & vinearum, & tanta præ foribus esse putatur annonæ charitas, ut ad veterum glandes, & Acheloïa pocula res nobis reditura videatur.

Nihilo tamen minus uberrimus est in schola nostra proventus, omnis pietatis, virtutis, & eruditionis, qui quàm diu non defecerit, neque veritas deerit Ecclesiæ, neque tranquillitas Reipublicæ, neque felicitas omni vitæ.

Hoc beneficium hodierno celebramus die, eiusque documenta damus, & pignora quasi deponimus hos octodecim viros ac iuvenes optimos & doctissimos, qui in pietatis & bonarum literarum studiis ea diligentia versati sunt hactenus, & in examine privato ac publico suam ita nobis modestiam, & eruditionem probarunt,

ut mi-

ut minimè dubitemus, quin olim & ῥητῆρες μύθων & πρηκτῆρες ἔργων futuri sint, quibus velut gladio Delphico ad omnia, cum Ecclesiæ, tum Resp. magno suo cum emolumento, & ornamento uti possint.

Hanc ob causam ab Amplissimo nostro Collegio digni iudicati sunt, quibus in philosophia summus honoris gradus conferretur, ut & eorum, quæ multis didicere laboribus, aliquem fructum reportarent, & ad ea, quæ cognoscenda supersunt, quotidianum incitamentum, & flagitatorem assiduum haberent.

Hos itaq; iuvenes Ornatissimos, Spectabilis D. Prodecane, iussu Collegii philosophici tibi etiam atq; etiam commendo, & officiosè peto, ut pro auctoritate, quam huius tibi ratio muneris imponit, eos Philosophiæ magistros crees, & renuncies.

Augustus imperator quoties liberos suos populo commendaret, toties hanc solebat addere clausulam: Si merebuntur.

Ego verò Spect: D. Prodecane non hoc postulo, ut hos tibi iuvenes commendatos habeas, si merebuntur: sed ut eos omnes quia merentur, illud est, quod peto.

In literis enim ea doctrina sunt, & eruditione præditi: in moribus ea pietate & integritate

tate ornati, ut plurimum opis opera sua allaturi sint & Ecclesiis, & Rebuspub: ad quas hæc omnia beneficia redibunt, quæ in candidatos hosce collocaveris.

Ipsi certè gratitudine sua agros imitabuntur fertiles, & magno cum fœnore, quidquid accepere, reddent. Quin & totum collegium nostrum hoc tibi nomine perpetuò obligatum & obstrictum habebis.

Quod reliquum est, oramus toto pectore Filium Dei sedentem ad dextram æterni patris, ut in his terris ad omnem usque posteritatem annunciet verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel: ut confortet seras portarum nostrarum, & ponat finibus nostris pacem, & adipe frumenti satiet nos.

Sic enim & in hac vita militantes, & in secutura triumphantes hoc lætissimum εὐχαριστικὸν accinere poterimus: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis.